

מורה המורים

חוליות עתיקות יישמע ובשופר קדומים ייתקע. השמט את ה"א הידיעה במקום שדיקדוק המקרא דורשה — ועברת לדור רם של אנשי כנסת הגדולה (בלי ה"א מחוייבת הדיקדוק). כמה יודע רא"מ לנ" צל כל אפשרות. כמה הוא יודע להציג את המלה באור היאה לה, באור הנאות לו באותה שעה. והרי הברכה ברכת גומלין היא: מלה זו במקום זה תשפיע מרוחה על חברותיה, תיאורן, האמצון, תרכון, תצרפון. "הן זוהר חדש תאציל גם על חברותיה" — אבן המלואים אשר שובצה במשבצת המתאימה.

סודות אלה של הלשון הפרוזאית — דומני הוא היה מהראשונים אשר ידעום ואשר גלום. כיום רבו סופרים המשתעזים בעזרת הגוונים של מלים וצירוף פיהן ומהם הגיעו למדרגת גבוהות וסגנונם שופע צירופים מתחדשים ולשונם מלאה ודורשי רשומות מטים אהן, שמים עין ונהנים מהאפשרויות המתגברות ומהזוגים הצעירים הפרים ורבים. דרך זה שביליה נסתעפו מיום שנפרצו גדרות סגנוני התקופות ונטשטשו תחומיהן. של ויים ובהירים היו הימים בהם שרכו המלצים דרכם בעקבות הפסוק המקראי קלים וגוהים היו ימי הסגנון הרבני אשר חיבל כל עול של דיסציפלינה מעטים ולא פופולאריים היו הנסיונות של סגנון ("ו"ו שרוקה) בסגנון המשנה המרוכז — נפרצו הגדרות והיתה סכנה של ערבוביה אשר בעקבותיה יבוא טישטוש גוונים. בפרוזה היה רא"מ אחד מאלה, שהראו אפי שות של צריפה וצירוף, של הפריה ונשיאת פירות. ניב מניב ומבע נובע וביטוי בור טה, בולט ומבליט.

בראש מאמרים בעניני סגנון הביא את הביטוי "הסגנון הוא האדם". בראש מאמר הראשון על ביאליק כתב: "כל אישיות יוצרת תבטא בסגנון הלשון. הסגנון הוא כפרצוף פנים לגשמת היוצר, שתחרוג מבין חגוי המלים". כסגנונו כן אישיותו היוצרת מובהקת, מובלטת, בעלת פרצוף עצמי ועצמאי. הוא לא עסק מימיו בקטנות פרשיות גדולות במסכת תרבותנו הע" סיקוהו. הוא לא הויל עטו ולא הקל עטו. הוא לא עשה כוחו הספרותי קרדום, הוא לא הפך פרופסיונאל ולא היה לסופר "קב" ל". עתים אראה גם את יצירתו הספרותית כהוראה "כ"תשובות", כאשר כתבו גורי לינו מאן. המורה הוגה הדעות ראה צורך לקבוע דעתו ולהשמיעה, להבליט מחשבתו ולהבהירה. הוא עושה זאת בכל שעה — בעל פה, בפני תלמידיו ובשיחות רעים. ולעטו לא נזקק אלא כשהפרשה גדולה ומלאה ורחבה. ויק פרשיות גדולות פרש. וכמשורר-אמת שאינו נענה לרמזי עראי ולקריאות-מקרה של הסובב אותו ואינו מכניס לטרקלין שירתו אלא שיר היחודה, השיר היחיד ללב — כן נטפל רא"מ רק לנושאים אשר לקחו את כל אישיותו היוצרת, את כל לבו. משום כך ראינוהו עור סק ברבדי-תרבות שלימים, רבדי מסד: המחשבה (קונטרס מאלף בינה ועצמי אם כי לא התעלם מהמחקרים שקדמו) האגדה (משא-שירה ומסת-עיון "המתהרה" במסד) חו של ביאליק ויש בזה מה שאין בזה) רש"י (ספר גדול שבו תואמים הלב העברי עם החוקר האירופי) החוד. (בו כרוכים ירדו הסופר המספר והחוקר הבחון). ביאליק ועגנון והרב קוק — ועוד ועוד. — מאמר קטן בעניני חינוך המתפרסם מזמן לזמן מן אינו אלא סעיף בפרשת החינוך ההורי לכת ונכתבת. מאמר מקרי על איש קרוב ללבו אינו אלא מתן ביטוי לאחת הדמויות שבאותה גאלריה שלימה המצטיירת בחזונו ושהוא רואה אותה כבית-גנונים לנשמות הצרורות בצרור חיי האומה.

אף במחשבה כבסגנון יפתיעונו תמיד הגוון האישי, האור העצמי. כאן — צירופים בלתי צפויים אשר והרורים חדשים משתבררים בהם וכאן — אור שהיה גנון ונתגלה והדרברים מאירים ושמהים. חכמי הפירסיקה לימדונו, שראיתנו כרוכה בקווי אור הנקלטים ונפלטים על ידי העצמיים. האומנם נראה קווי אור אלה? האומנם יודעים אנו להבחין בין קו לקו, בין אור לאור? באה העין החדה והחודרת והיא רואה אורות ומראה אורות על גוונים-גוונים. ויש ואין אורו של עצם ניתן להבדל לה ולהתיחדות אלא לאור אורם האחד-השונה של עצמות הסביבה. יש וצריך משום כך להאיר את הסביבה כדי להבליט ייחודו של המסובב (ב' קמוצה). הרזי סורה החדשה בנתה על כללים אלה את מערכת סדריה של הבמה ואת מערכת אוררותיה. רא"מ הוא מהמאירים הגדולים, ממגלי האור, מחושפי האור. סקירתו מקיפה הבחנתו דקה הבדלתו בולטת, הערכתו קולעת, הארתו פוקחת עיניים. יש דמויות והזיונות אשר חשף את תוך תוכם. יש ואני רואה אותו לא כמדליק אבוקות להאיר אלא כרנטגנולוג, בוחן ובודק והודר הדרי גשמה. מכונת הרנטגן שלו — האינטואיציה. החוש הדק מן הדק. משום כך עצר כוח לפת עמודי יסוד. משום כך טבוע חזותם אישיותו העצמית על כל פרי רוחו. בדור הקומפילאציות המדעיות, בדור אשר בו הפך המדע מלאכה, בדור אשר בו בני אדם יושבי בשבת תחכמוני כותבים די-סרטאציות כל ימי חייהם, יוצקים מכלי אל כלי ומתנאים בדיבוי מראי-מקומות — עונג הוא להפנות למחשבתו העצמית, לכה ראשוני "בהיר עין ותקיף דורך בשביל המיוחד, בטוח באמיתו ובדעת אחרים לא תלוי" בסביבה פורשת ופשרנית ינעם לאור

(הסוף בעמוד ז)

ברכבת-הדור נוסע האיש ועמו תרכוסים ומזוודות וארגזים. הוא אינו מרבה לפתוח מנעוליהם הכבדים, אך מדי פתחו יציצו-ינצנצו שיראים דקים מבהיר-קים, אטון יקר נבחר, גלומי תכלת וגנזי ברומים וצמר צהר — מבחר רכולה, טיב מעולה, וכל הרואה תב-רקנה שתי עיניו, עשיר בכסים האיש. לא רחק לו כל מרחק, מכל מרחק הביא גנזיו, זו העתרת, זה השפע, ולמר-אה-עין תבחין כל עין: כבד משקל, יקרת-ערך, יוקר ויקר. אין קל ואין קלוקל בו, לא נפגם טעמו ולא דהה שלל גווניו. בר-ואין תבן, "משכח זוטרי" לא שקיל, ידיו רב לו לתפוס את המרובה ואין מעצור ברבות המרובה ובלבד שיהא ראוי לגנזי הנכבדות אשר הוא כונס.

הרבינו במשלים. מזוודות ושיראים ותבן ובר ודג-ירקק ולויתנים וגנזים וכמנות ועדיין לא תואר הנמשל כמו, יאה עניות לתיאור העוני ואילו השפע והשפעה זוק-קים שלל צבעים.

מה רב ההיקף, מסורת דורות וזרועות עולם, בהרגשת האיש ובהשפעה השופעת. בחינו ובמבעו, פלוני אדמו"ר מושלשלת קוצק (או מושלשלת אחרות — איני בקי בהן) שלו הוא, אדמו"רו הוא, לא פהות משהוא אדמו"רו של חסידו התמים בעל הקאפטאין והשטרריימ"ל וחזור הוא על אמרה של ר' גפתלי מרופשיץ בהתעוררות ובהתמכרות ובהתעצמות ומתוך התעלות. וביאליק שלו הוא ועוקב הוא אחריו ומהלך אחריו ושומר צעדיו מתוך קירבה שלימה בלי חציצה כלשהי. הוא שנתן לנו מחקר ראשון על לשונו של ביאליק עוד בתרע"ו, עדיין לא הועם זיוו ועדיין לא עברוהו ועדיין מפיו אנו חיים. והוא שעיינ שוב בביאליק והרצה בפנינו שוב ושוב פרי עיוניו.

הוא עומד בתפילה מתוך פשטות דורות עברו, הוא מפרש כפיו כאשר פרש זקנו ונאנח כאשר נאנח זקנו ולעתים תשמע מפיו "טאטעניו זיסער" פשוט ופשטני ותמים ונאמן — והוא-הוא, שמהדר בסגנון, שמעמיק בסגנון, שבחן את הסגנון ובודק דק על דק, עד אין נבדק. הוא שנוקק לנוי לשון ושאר והשיג נוי לשון עד שחשדוהו בפרכוסו. בצלילה לנבכי סודותיה של לשון, בחדירה לעומק דיוקה ודקדוקה שיקע שנות חיים, עם מסכת זו ארג את עצמו.

יצירות של ספרות העולם שלו הן. סופרי עולם ומשוררים בשבילו כתבו — ואילו על הרב קוק זצ"ל הוא כותב כאילו יצק מים על ידו, כאילו בשבילו הגה (יחד עם זה: יש דיסטאנץ בשני מובנים מתנגדים. כתלמיד הדן על רבו — או כחסיד על אדמו"רו — וכמבקר בעל מידות על סופר: אני שיודעתי את מהותך בלשון מודרנית ובמושגים מודרניים אני שקבעתי את הקטוגריה).

מכיל כל וכולל יחד, וכרבות המושגים כן גברו ההישגים.

מאין בא לו השפע הזה? מי יודע דרך הרוח, האם זה חלקה של גאליציה שעל גבולות המזרח והמערב? — סיני או עוקר הרים? שמוע שמעתי — איני יודע אם מפי חבר נעורים אם מפי תלמיד ואם מפי אדם סתם — "אגדה", שכולה שקר וכולה אמת: בילדותו, בחבשו עוד ספסל בית המדרש, ישב וקרא חמשה-עשר או עשרים כרכים גדולים וכבדים של אנציקלופ' מ-Aachen ועד Zypresse איוולם אין ספק, כי ברכות האינטואיציה האדירה גברו על ברכות הבקאות הרבה. השתי הוא אמנם הידיעה ואולי הערב הקובע את הדמות הן הידיעה והדעת.

בכוח האינטואיציה ילפת את עמודי הת-וויך של חזיונות הרוח, בכוחה ירד אל השתות אשר בית תרבותנו נכון עליהם, בכוחה יחצב בסלע המחשבה, יהלם הלמות אדירים, יפסל וילטש ויפרסף, אלמלא הב-קיאות לא היה ההיקף, אולם לא היא שהי-ביאה עצמאות כזאת ועצמיות כזאת.

וודאי: לא יתואר הסגנון המשופע, הא-מיד, בלי מגע אינטימי עם כל רבדי הל-שון, בלי חדירה לשכבות המחשבה ההיס-טוריות. אולם בזה אין די. בעיקר עמ-דו כוחות הצורך והמצרף וחוללו סגנון עצמי ועצמאי, חוליותיו עשויות זהב עתיק, אולם צורותיהן מתודשות וחדשות. ארשת לשון בעלת צורה מחוטבת וסבר מגוון, ועם היות סברה מבהיק גם סיכווייה להיכ-נס ללב מתרבים, בהיותה מפתיעה בחידו-שה ובחידושיה. מהו סגנונו? לא מקראי טהור ולא סגנון המשנה ולא סגנון האג-דה, אף לא רבני. כל היסודות הללו בולטים, אולם לא הם הנופחים בשמת חיוו. ייתכן, שגם לא הותרו כל היסודות הללו עד היותם חטיבה אחת, הת-כה זו אשר אותה יציין בסגנונו של ביאליק כהישג השלם ביותר. המהותי שבסגנונו הוא ידעת חין ערך המלה, כל חלל המלה וכל הממלא את חללה, אפשרויותיה וצפונותיה, צירוי-פיה ותמורותיה ואפילו "מצב-רוחה". הוא מבין דרכה של המלה ויודע את מקומה, אקלימה של מלה משנה את טיבה ואת טבעה. רעותה עליה תגדנה, עליה תשפע-נה. אף המלה מדינית בטבעה. היא חיה בתוך משפט, בתוך הדיבור, בתוך הכתב והמכתב. ואף ה"רקחות והטבחות", מלות העזר ואותיות השימוש, מצטרפות למק-הלה, מגבירות את גבירותיהן או מחלי-שות את החולשות עליהן. צרף ו"ו המהפך — ונצטרפת לשלשלת קדומים וצילצול

מִזְרָה הַמִּזְרִים

(סוף מעמוד 6)

אירופה, אף משוכללים בטעם יפיפותו של יפת. דומה שמשפט זה שמעתי מפיו רבות: נלהם בכלי זיין חדשים למטרה ישנה. הוא נטל מבני-ישיבה הרגשת נחיתות, הוא עודדם להכרת עצמם וכחותיהם, הוא שינן להם, שלא יבושו מפני המלעיגים. למלאכת עידוד זו נצטרף מחקרו הגדול המתאר את החדר, בו הוכיח מה בריאים גר-עינים רבים שהיו טמונים בקרקעיתו.

ארכו הדברים ליריעה זו וצריך אני לחתום את שמי על הרשימה וכמה ירא אני מעינו הבוחנת, ממבטו המוכיח. שמא טשטשתי עיקרים, שמא לא הגעתי לשרשים. ומי כמוהו מעריך, מי כמוהו מעמיד דברים על גדרם. "באחת סקירה בין טוב לרע יבקר". לא נתכוונתי ברשימה זו לצייר תמונה "בגודל טבעי". אם ירצה השם ובלי נדר, אבל מתוך רצון פנימי — על גבי מצע שיתן להשתרע יותר. הפעם רציתי להופיע בין הבאים על יום טוב.

ועדיין לא הגעתי בדברי אל יובל השמים: שא ברכה, המורה, על כל שלמדנו ממך ועל כל שנלמדה.

זן שמע צלילים חזקים של דברים כדר-בונות.

זלא זו אף זו: הוא לא חת לבוא בהרגשתו הישראלית המובהקת, במסורתיות אשר אמרו עבר עליה כלח, לתוך גוב המור-דרניות. לתוך כלים חדשים יצק רחשי-לבה של יהדות נאמנה. דומה, זה גם עיקר חשיבותו ליהדות המסורתית כמורה המורים, כמחנך. איני רוצה לפרוש כאן גם יריעת עבודתו החינוכית. אני נוגע בה ואיני נוגע ואומר: דומה שעיקר דברו אל דור של מחנכים צעירים אשר באו מבתי ישראל בשרים היה: רכשו להם כלים מחודשים לעבודת חינוך והוראה, אולם אל תעזבו את מקום תיותכם. חכמת הפדגוגיה אינה של אירופה דוקא — היא חכמתכם וכינתכם. בהוויתכם היה בנצח יש-ראל תדבקו ועמוסי תורה ומדובקים בהווי ישראלית תצאו חוצץ כשבידיכם כלי זיין ממורקים יפה, אף מחודשים בידי חכמת